

בתשובת ריצב"א

בשכט ב"ז בשכט אין להתענות וצבור שגורו תענית בשני ובחמישי דוחין תענית
עד שבת הבאה ולא אשכחן תענית בר"ה ותו כיון דמתניתין ארבעת ראשי שנים
הדי הרדי אידמו נמי להרדי בהא פילתא רבולן שוין דאין להתענות, ע"פ: (נצחור שימנא)
הצב"א אפר

9) תני רבין חזקיה, כתיב (ישעיה י"ט) 'ונגף ה' את מצרים נגף
ורפוא' נגף למצרים ורפוא לישראל

באחד בשכט

ר"ה לאילן: מ"ט אמר רבי אלעזר א"ר
אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה
ועדיין רוב הקופה סברוין טאי קאמר היק
אע"פ שרוב הקופה סברוין הואיל ויצאו
רוב גשמי שנה

10) יתיר הגזם אכל ד
הארבה יתיר הארבה אכל תילק יתיר תילק אכל תתסיל:
(יחזקאל)

גמ' (כ"ב)

באחד בשכט ר"ה לאילן. ואין מורמין מסירות טילן שחטו פירותיו

קודם לכן על פירות האילן שחטו לאחר מלאן: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. שכל ענף רוב ימות הגשמים שהוטו זמן רביעה
ועלה השרף כאלטמ ונמלאו הפירות חונטין מעטה:

11) ארבעה הם קטני ארץ והמה חכמים מחכמים: הגמלים עם לא כד כה
עזו רבני בקיץ לחמם: ששנים עם לא יעצום ושימו בסלע ביתם: כו
הלה אין לארבה יצא תצץ קלו: שממית בידים תתפשט והיא כו כה
בתיקלי מלך:

12) ר"ה השנה לאילן, לא אמר לאילנות כמו באינך,
יש לרמוז מה שקבלנו מרבותינו, להתפלל
מ"ו בשכט על אתרוג כשר יפה ומהודר שיומין
ש"י בעת המצטרך למצוה, כי הנה זה היום אשר
ולה השרף באילנות (רש"י ר"ה יד סע"ב ד"ה הואיל), והוא
פי הזכות של כל אחד מישראל, הנה מה טוב ומה
עים שיתפלל האדם ביום ההוא ראשית יסוד הצמיחה,
זיודמן לו הש"י לעת המצטרך את הפרי עין הדר,
הנה תפלתו תעשה פירות, וזהו שרמו התנא באומרו
שוין יחיד לאילן, להורות על האילן המיוחד המבואר
בתורה למצוה.

12) (כו) חוצץ. מאוסף ומקובץ וכן נקרא אסיפת אבנים קטנים
כמ"ש ויגרס בחצץ (איכה ג):

כ"י ושכ"ב
ח"כ ע"כ

13) צא ולמד מה אידע במדבר במעשה הענל ובקורות התאחה וכן רוב תנסיונות
האספסוף היו בהן תחלה: (עלמ סוף איסור אלא)

14) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם פליעץ מאכל וערלתם ערלתו אתי
כד פרוי שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: ובשנה הרביעית יהיה
כה פליפריו קדש הלולים ליהוה: ובשנה החמישית תאכלו את פריי
להוסיף לכם תבואתו אני יהוה אלהיכם:

15) וידע שם לנוי. מלמד שהיו ישראל מצויינין שם לנוי. גדול
ועצום כמו שנאמר וכני ישראל פרו וישרצו וידבו
ויעצבו בממד סאד ותפלא הארץ אותם:

כ"ח וצ"כ

16) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם, ר"י
בר סימון פתח אחרי ה' אלקיכם תלכו
(דברים ג, ה), וכי אפשר לב"ו להלוך אחר
הקב"ה וכו' וכו' תדבקון (שם). וכי אפשר לב"ו
לעלות לשמים להדבק בשכינה וכו', אלא
מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא
במטע תחלה הה"ד (בראשית ב, ח) ויטע ה'
אלקים גן בעדן, אף אתם כשנכנסין לארץ לא
תתעסקו אלא במטע תחילה הה"ד כי תבאו אל
הארץ ונטעתם.

17) דאמר רשב"ל יוקרא יעקב
א"ר בנו ויאמר דאספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין
ונסתלקה ממנו שכינה אמר שבא חס ושלום יש במטתו פסול כאברהם שיצא
ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אברו לו בנו ישמעאל ה'
אלהינו ה' אחד אברו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד
באחתה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

גמ' (כ"א)

18) ויצר יהוה אלהים את הארץ עפר מן האדמה וישח באשיו נשמת
חיים הני האדם לנפש תהי: ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם
וישם שם את האדם אשר יצר: ויצלח יהוה אלהים מן האדמה
פליעץ נחמד למראה וטוב למאכל ויעץ החיים בתוך הגן ויעץ
הדעת טוב ורע:

סוף כ"א ע"כ

19) וילאדם אמר פיי שמעת לקול אשתך ותאכל מן
העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך
בעצבון תאכלנה כל ימי חייך: וקוץ ודרדר תצמיח לך ותאכלת
את עשב השדה:

(כ"א)

20) "בשעה שאמר הקב"ה לאדם 'וקוץ ודרדר תצמיח לך ולגו עיניו דמעות אמר
למנו רבשיע' אנו וחבורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו 'בועת אפך תאכל
לחם נתקררה דעתו

גמ' (כ"א) (כ"א)

21) וימלא מנין⁴³ שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו.
שהיתה המכה משמשת רביע חדש, וגי' חלקים היה מעיד ומחרה
בהם.

ע"כ (כ"א)

דלכאורה . יפלא מאוד מאין בא זה שתחטא הארץ נגד יוצרה וקונה יתברך. בשלמא מין האדם שהוא בשר ודם שייך שפיר לפעמים שיחטא מפני היצה"ר השוכן בקרבו ומטהו בכל עת מדרך הטוב והישר ח"ו ומאתו יתברך ניתנה הבחירה תפשית להאדם לעשות כרצונו וחפצו ולילך בדרך אשר יבחר לעצמו לטוב או כו'. אך שאר הנמצאים הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים כולם כאחד ששים ושמחים לעשות רצון קונם באין מונע כי אין להם יצה"ר, אשר ע"כ מאין בא להארץ זה הרצון לחטוא ועוד לה יותר שתפגום מעלתה בזה שהקב"ה פקד עליה לטובתה שזה העץ שתוציא יהא ג"כ טוב למאכל כמו הפרי עצמו והיא קלקלה ונתנה טעם לפגם:

ובהעליר לב י"ל, הנה באמת הארץ לא חטאה כלל ואדרבה עשתה עבדות גדול ומסירות נפש בזה ולא חסה על קלקולה וכבודה וכמאחז"ל (גזיר כג): גדולה עבירה לשמה, דהנה הארץ היינו סוד ארץ עליונה השכלית הסתכלה והבינה וראתה בריאת אלהים כל מעשה בראשית כי גורא הוא כל מיני פלאים מראשית הנקודה כל השתלשלות העולמות עד תהום ארעא אשר כמה מיני נמצאים דוממים וצומחים כו'. וחכמות אלהות והם נפלאות וחכמות הבורא ית'. ועל כולם השליט את האדם אשר נחלק גופו מן העפר מהאדמה ונשמתו היא מאוצר הנשמות החצובות מתחת כסא כבודו ית', והכל בידי האדם ותלוין במעשיו אם ילך בדרך הטוב והישר אז יהיה עליה לכל העולמות וכל הנמצאים ואם ח"ו יקלקל מעשיו יפגום הכל ח"ו וירדו למטה כל הנבראים הרוחניים והגשמיים בבחינה התחתונה. אז התיישרה הארץ בלבה ואמרה כיון שהאדם קרוב לחטוא מחמת יצרו הרע ואז יבא פגם גדול בשורש נשמתו ולא יועיל שום תיקון ותשובה, אשר לזאת התחכמה האדמה ושינתה תחילה ציווי הבורא ית' כדי שאח"כ כשיחטא האדם ח"ו יהא לו אמתלא נכונה והוא מפני ששורש גופו הוא מן האדמה ששינתה מכבר רצון הבורא יתברך ותולין הקלקלה במקולקל ולא יתלו החסרון והסרחון בנשמה הרוחנית. וחסה הארץ על כבוד שמים ועל האדם להקל מעליה עונש החטא מחמת ששורש האדם אשר נלקח משם הוא האדמה הרע את מעשיו וא"כ אין חטא האדם גדול כ"כ ונמצא שעשתה בזה הארץ עבדות גדולה ולשם שמים נתכוונה. וע"כ לא נענשה הארץ תיכף כי קמי שמיא גליא כוונתה הרצויה שהיתה רק לכבוד יוצרה ולטובת האדם. אך כשחטא האדם אז נפקדה על חטאה כדי להוציא רצון הארץ מכח אל הפועל דאם לא נתן לה השי"ת עונש כלל אז לא היה נודע הדבר שחטאה כלל והיה א"כ חטא האדם קשה מאוד ולא היה נשלם רצון הארץ אשר עיקר כוונתה בחטאה היה רק עבור זה שיתלו חטא האדם בה. וז"ש רש"י ז"ל לפיכך אז כשנתקלל אדם על חטאו נפקדה גם הארץ על חטאה כדי להוציא רצון הארץ מכח אל הפועל ולהקל מעל האדם עונשו. מאחר שנלקח גופו מהאדמה אשר חטאה תחלה ונמשך האדם בטבעו אחר שורשו. והבו היטב:

20

וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר:
 וְעַפְפִּיז תבין דברי הכתוב (ויקרא כו, מב) וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור.
 דבשלמא זכירת האבות ניהא דבזכותם יגן עלינו אבל מה אהני לן זכירת הארץ. אך לדרכינו ניהא ר"ל דאזכור את הארץ אשר חטאה וממנה נלקח האדם והארץ גרמה שקילקל האדם וילך אחר חומרו הרע אבל מצד נשמתו לא היה חוטא כלל כמש"ל באריכות:
 (סע)

ונטעתם כל עץ מאכל [וערלתם ערלתו], דרש ר' יהודה בן פזי מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת והרי בניך ממתניין לערלה ג' שנים. אמר רב הונא כד שמעה בר קפרא כך, אמר יפה דרש ר' יהודה בן אחותי הה"ד וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל [וערלתם ערלתו].

גבורה ובה קדושים

וילינו העם על-משה לאמר מה-נשאתה: ויצעק אלי-יהוה וירדהו יהוה עץ וישלך אל-המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו:
 פושג בשח

(כה) וירדהו יי עץ נ"ל כמו וירו המורים (ש"ב יא כד), השליך לו הקב"ה עץ מג"ע (ל) ומרוב מתיקות העץ השליכו במים ונמתקו. נבצו אנשים על מתנה פושג בשח

רפי יחנקו בן יפאיי היה אומר:
 אם היתה נטיעה פתוך ירף, ויאמר לך: הרי לך הנטיעה - פוא ונטע את הנטיעה תחלה
 ואת-רפך צא והקפילו.
 זכור צדיק וצדיק

כי הוּ טיפטר מיהודי א"ל ליברכן פד אמר ליה למושל לך משל למחיד לאדם שזוהה הולך במרבר והיה רעב ועיף וצמא מצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אבל אפירותיו ושחה ממימיו וישב בצילו. וכשביקש לילך אמר אילן אילן מיה: אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא ילך נאה הרי צילך נאה שחורא אמת המים עוברת תחתך הרי ואת המים עוברת תחתך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כטוחך אף אתה בטח אברכך אם בחורה הרי (ה) חורה אם בעושר הרי עושר אם בכנים הרי כנים אלא יהי רצון שיהו צאצאי מערך ככוחך:
 זכור תענית (מ"א)

ויקבא יהוה לארצו ויחמל עלי- יי עמו: ויצן יהוה ויאמר לעמו הגני שלח לכם את-הדגן והתירוש ותיבאר ושבעתם אתו ולא-אתם אתכם עוד חרטה בגוים: ואת- כ הצסוני ארתיק מעליכם והדחתיו אל-ארץ צייה ושקמה את-סניו אלי-הים הקדמני וספו אלי-הים האחרון ועלה באשו ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות: אלי-תיראי אדמה גילי ושחחי פיי-הגדיל יהוה כה לעשות:
 (א) ז

ועל תנובת השדה ועל ארץ חסדה טובה ורחיבה. שרצינו והנחלת לאבותינו לאכל ספריה ולשבע מטובה. רחם נא ויאלהינו על ישראל עמוך ועל ירושלים שירה ועל ציון משכן קבוצה ועל מןהבך ועל היבול. ובנה ירושלים עיר הקודש במסרה הדימינו. והעלנו לתוכה ושגמנו בקנינה ונאכל ספריה ונשבוע מטובה. ונברכה עליה בהקדשה ובטוהרה.
 אונג וסואו אנהם ימוט הנשח האפסא